

בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)
مركز المعلومات الإسرائيلي لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة-بتسيلم
B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories

תמצית עדות ארגון בצלם בפני הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי **מיום 31 מאי 2010**

נמסרה בפני הוועדה ביום ד', 13.10.2010

מצב זכויות האדם ברצועת עזה

כבוד השופט טירקל, וחברי ועדה נכבדים.

שמי ג'סיקה מונטל, מנכ"ל בצלם.

אני מייצגת כאן את בצלם, ארגון ישראלי ששם לו למטרה לפעול למען זכויות האדם בשטחים. כארגון שהוא חלק מהחברה האזרחית בישראל אנו סבורים שממשלתנו צריכה לשמור על זכויותיהם של כל בני האדם הנמצאים בשליטתנו, הישירה או העקיפה. בעדויותי היום אביא בפניכם מידע ונתונים על המצב ההומניטארי ברצועת עזה. חשוב וראוי לזכור שמאחורי נתונים אלה נמצאים מיליון וחצי בני אדם, שרובם המכריע אינו נוטל חלק בהתקפות נגד אזרחי ישראל. לצד הצגת הנתונים נבקש להמחיש את מציאות חייהם של בני אדם אלה, ואת משמעות המחיר שהם משלמים על מדיניות ממשלת ישראל.

הוועדה המכובדת חוקרת את המשט לעזה שהתרחש בתאריך 31.5.10. בצלם לא נקט כל עמדה בנוגע למשט עצמו ולעצירתו על ידי הצבא. זאת, מלבד הדרישה לערוך חקירה אפקטיבית ועצמאית של אירוע ההשתלטות. על פי תפיסת בצלם על הצדק להיעשות בבית. בהתאם משקיע הארגון משאבים רבים לקידום דין וחשבון בתוך מערכות אכיפת החוק הישראליות. אני רואה בהקמת הוועדה ובעבודתה חלק חיוני במתן דין וחשבון על פעולות הצבא ומאחלת לוועדה הצלחה מלאה בתפקידה. ארגון בצלם התבקש על ידי הוועדה להציג נתונים אודות המצב ההומניטארי ברצועת עזה, בדגש על כלכלת הרצועה. הסקירה להלן תתמקד בארבעה נושאים מרכזיים שהינם בעלי השלכות נרחבות על המצב ההומניטארי באופן כללי, הן מבחינת עצם יכולת הקיום בכבוד של התושבים והן מבחינת הסכנה הנשקפת לחייהם כאשר הם מנסים להתפרנס בשל מדיניות הסגר הישראלית: **אזורים אסורים בכניסה המשפיעים על החקלאות; זייג; מזדים כלכליים; והמשבר הסביבתי ברצועה.**

ברצוני להתייחס קודם כל למצב המשפטי, כפי שבצלם מבין אותו. קיימת מחלוקת לגבי השאלה האם עזה נתונה עדיין תחת כיבוש של ישראל. אין ספק שלישאל אין כיום שליטה אפקטיבית בכל היבטי החיים ברצועת עזה. אבל יש לה שליטה כזו בכמה תחומים מרכזיים מאוד: במרחב האווירי והימי,

ברישום האוכלוסין, בכניסה וביציאה של אנשים ושל סחורות, ובמידה מסוימת גם על הפעלתו של מעבר רפח, בין הרצועה למצרים. לכן בתחומים האלה, חלות על ישראל חובות משפטיות לדאוג לרווחת האזרחים. גם בית המשפט העליון, שקיבל את עמדת ישראל שהכיבוש הסתיים, הבהיר שלשארל עדיין יש חובות כלפי תושבי הרצועה בשל הכיבוש הממושך שנמשך ארבעה עשורים ובשל השליטה שעדיין יש לה היום.

מועדים מרכזיים רלוונטיים למצב זכויות האדם ברצועת עזה:

- ניתוק הדרגתי של רצועת עזה ובידולה מהגדה המערבית החל משנות התשעים.
- **ספטמבר 2005** סיום תוכנית ההתנתקות. ישראל העצימה המדיניות של ניתוק הרצועה, שלוותה בהגבלת פעילות המעברים, בהם ישראל היא השולטת, והורדה משמעותית של מספר אישורי העבודה בישראל שהיא הנפיקה.
- **יוני 2006**, חטיפתו של החייל גלעד שליט. בעקבות החטיפה ישראל הפצצה את תחנת הכוח ברצועה.
- **יוני 2007: עליית החמאס לשלטון, תחילת המצור.** ישראל סגרה את מעברי הגבול בינה לבין הרצועה, והטילה הגבלות גורפות על תנועת פלסטינים אל הרצועה וממנה וייבוא סחורות ומוצרים, והקפיאה כמעט לחלוטין את הייצוא מהרצועה.
- **19 בספטמבר 2007** הקבינט הביטחוני הישראלי הגדיר את הרצועה כ"ישות עוינת", בתגובה לירי רקטות קסאם לעבר ישראל. ישראל צמצמה את אספקת החשמל והדלק לרצועה, הגבילה את הגישה לאזורי דיג, כשחופי הים של עזה נמצאים בשליטה ישראלית מוחלטת.
- **27 בדצמבר 2008 עד 18 בינואר 2009 – מבצע "עופרת יצוקה".**
- **יוני 2010**, בעקבות הלחץ הבינלאומי שגררה ההשתלטות על המשט, ישראל מבצעת הקלות מסוימות ומוגבלות מאוד בסגר.

מכלול האמצעים בהם נקטה ישראל מגיע לכדי ענישה קולקטיבית אסורה של האוכלוסייה האזרחית ברצועה. מי ששילם את המחיר הכבד על המדיניות של ישראל היא האוכלוסייה האזרחית ברצועה, אשר רובה כלל אינה קשורה ישירות לאירועים הפוליטיים ברצועה או להתקפות החמושות על ישראל מאז תכנית ההתנתקות, חטיפת החייל גלעד שליט או השתלטות חמאס על השלטון ברצועה. בצלם התריע במספר פרסומים, לכל אורך שנות המצור והחרפתו, על המצב הכלכלי הקשה של תושבי הרצועה. כל אחת מן הגזירות החמורות הנוגעות להגבלת מעבר בני האדם והסחורות, בשילוב עם הפגיעה הישראלית בתשתיות, שהחלה בהפצצת תחנת הכוח בעזה ב-28.6.2006 ונמשכה לאורך התקופה וביתר שאת במבצע "עופרת יצוקה", דרדרו יותר ויותר את המצב הכלכלי הקשה ששרר ברצועה כבר קודם לכן, ופגעו גם בתברואה, בנגישות של האוכלוסייה לשירותי רפואה ולהשכלה גבוהה ובתחומים רבים אחרים.

ישראל הצדיקה את מדיניות המצור ואת הפגיעה שלה באזרחים ובתשתית אזרחית ברצועה גם כתגובה לירי הרקטות לעבר יישובי דרום הארץ. **ארגונים פלסטיניים חמושים שוירים רקטות ומרגמות לעבר ריכוזי אוכלוסייה אזרחית בתוך ישראל מפריס את המשפט הבינלאומי שאוסר על**

פגיעה מכוונת באזרחים ועל ירי חסר הבחנה לאזור שיש בו אזרחים. נוסף לכך, קבוצות חמושות כגון הזרוע הצבאית של חמאס סיכנו ביוזעין את חיי תושבי רצועת עזה והפרו את דיני הלחימה כשביצעו התקפות על ישראל מתוך ריכוזי אוכלוסייה בעזה. עם זאת, פשעי מלחמה של צד אחד אינם מצדיקים הפרה של החוק מהצד השני: על ישראל מוטלת החובה להגן על עצמה ועל אזרחיה והזכות החוקית והמוסרית לעשות זאת, אבל רק בתוך המסגרת של פעילות לוחמתית לגיטימית כפי שהיא מוגדרת בכללי המשפט הבינלאומי.

לפני שנתחיל בסקירה, אני מבקשת להדגיש את עמדת בצלם בנוגע לחטיפת החייל שליט: גלעד שליט הינו בן ערובה. הוא מוחזק בשבי, במקום ובתנאים לא ידועים, ומבלי שזכה לכל ביקור של הצלב האדום או גורם בינלאומי אחר. המשפט ההומניטארי הבינלאומי אוסר לחלוטין על תפיסת אדם והחזקתו בכוח במטרה להפעיל לחץ על הצד היריב, תוך איום לפגוע בחייו או בשלמות גופו של בן הערובה. לקיחת בני ערובה נחשבת לפשע מלחמה שכל המעורבים בביצועו נושאים באחריות פלילית אישית. על הנהגת חמאס בעזה מוטלת החובה לשחרר את שליט לאלתר וללא תנאים. עד לשחרורו, הגורמים המוחזקים בו מחויבים להעניק לו יחס אנושי וכן לאפשר לנציגי הצלב האדום הבינלאומי לבקרו.

ראשית נציג נתונים על ההרוגים ועל הריסות הבתים ברצועת עזה.

נתוני הרוגים

הרוגים פלסטיניים	השתתפו בלחימה	לא השתתפו בלחימה	לא ידוע אם השתתפו בלחימה	יעד להתנקשות	שוטרים	סה"כ
יוני 2007 – 12.10.10 (לא כולל את מבצע "עופרת יצוקה")	424	242	45	23		734
מבצע "עופרת יצוקה" (27.12.08 – 18.1.09)	349	759 (בהם 318 קטינים מתחת לגיל 18)	32	2	248	1390

כל הנתונים הללו אינם כוללים מי שנפטרו כתוצאה מהפגיעה בבריאותם עקב מדיניות הסגר ישראל, אשר את מספרם אין באפשרותנו לאמוד. במהלך מבצע "עופרת יצוקה" נפצעו יותר מ-3,500 תושבי הרצועה, למעלה מ-350 מהם באורח קשה.

נתוני הריסות בתים

שנתו	מספר הריסות	אנשים חסרי קורת גג
יוני 2007- 26.12.08	44	163
מבצע "עופרת יצוקה"	3,540 נהרסו ו- 2,870 ניזוקו באופן קשה	יותר מ-20,000
19.1.09-7.10.10	12	52

ישראל גם גרמה לנזקים ב-15 מתוך 27 בתי החולים ברצועה ול-43 מתקני רפואיים, ופגעה גם בעשרות מבני תעשייה, חקלאות ומתקני תשתית של חשמל, תברואה ומים.

מספרים אלה מתווספים כמובן להרס הנרחב שנגרם כתוצאה מפעולות ישראל במבצע עופרת יצוקה, שבמהלכו, על-פי נתוני האו"ם, הרסה ישראל יותר מ-3,500 בתי מגורים והותירה בכך כ-20,000 בני אדם ללא קורת גג.

ההרג, הפציעה וההרס הרב הוסיפו עומס על המערכות של רצועת עזה ומדיניות המצור הקשתה מאוד על מערכות אלה להתמודד.

מבין ארבעת הנושאים הנוגעים לכלכלת הרצועה, השניים הראשונים נוגעים לשני אפיקי פרנסה מרכזיים עבור תושבי הרצועה: חקלאות ודיג. השניים האחרונים ממחישים את הפגיעה בכלכלת הרצועה ואת המשבר הסביבתי הקשה ברצועה.

אזורים אסורים בכניסה

על פי הסכמי אוסלו נקבע אזור חיץ של 50 מטרים מגדר המערכת ברצועת עזה, אשר הוגדר כאזור בטחון האסור בכניסה. במהלך השנים גדל אזור זה למרחק של 150 מטרים מהגדר, ולבסוף, לאחר מבצע עופרת יצוקה, למרחק של 300 מטרים מהגדר. בצפון רצועת עזה מדובר במרחק גדול עוד יותר, הכולל את כל השטח של ההתנחלויות שפזרו בשנת 2005 במסגרת תוכנית ההתנתקות. שטחים אלה כוללים אדמות חקלאיות שמהן מתפרנסות אלפי משפחות.

חשוב לציין כי השטח האסור אינו מסומן בפועל, והתושבים יודעים על קיומו הודות לכרוזים שהצבא פיזר ברחבי הרצועה, בהם נכתב כי "כל מי שמתקרב מעמיד את עצמו בסכנה" וכי נגד מי שנכנס לטווח זה, יינקטו כל הצעדים, "בין השאר ירי", ללא קשר לזהותו או למעשיו. אין כל סימון של תחום השטח האסור, זאת בניגוד לפסיקת בג"ץ (741/05) לפיה "אזורי בטחון מיוחדים" חייבים להיות מסומנים באופן ברור.

מעדויות שהצטברו בידי בצלם נראה כי הוראות הפתיחה באש מתירות ירי חי בכל מי שנכנס לשטח האסור, גם אם לא נשקפת ממנו סכנה. כמו כן עולה כי בפועל חיילים יורים גם לעבר אנשים הנמצאים

במרחק גדול בהרבה מגדר המערכת, עד למרחק של קילומטר ויותר. בידינו עדויות הנוגעות לירי לעבר אזרחים שהפגינו נגד מדיניות הצבא הפוגעת בפרנסתם, בהפגנות אשר לא סיכנו בכל דרך שהיא את כוחות הצבא המוצבים במקום. באחת מן ההפגנות הללו, ב- 28.4.10, נהרג אחמד סלימאן סאלם דיב, בן 19, מירי הצבא, באירוע שתועד במצלמת בצלם.

המשרד לתיאום עניינים הומניטאריים של האו"ם מחלק את אזורי הסכנה לשניים: אזורים בטוחים של עד 500 מטר מגדר המערכת, שם עשה הצבא יישור שיטתי של הקרקע והרס מבנים, והכניסה אליהם מציבה את חי הנכנס בסכנה חמורה; וטווח של 500 עד 1,000-1,500 מטר מהגדר (זה משתנה בהתאם למיקום), שם פתיחה באש, יישור אדמות והרס רכוש הן תופעות נפוצות אבל הן נעשות באופן בלתי סדיר ולא צפוי.

בסך הכל, לפי נתוני האו"ם, כ- 113,000 איש, 7.5% מאוכלוסיית הרצועה, מושפעים מהאזורים האסורים בכניסה – בשל פגיעה בבית המשפחה, באדמותיה, במקום העבודה של מי מבני המשפחה, או בשבעת בתי הספר בו לומדים ילדיה, המצויים בתוך התחום המוגבל בכניסה. בצלם פנה לדובר צה"ל בבקשה לקבל מידע לגבי הוראות הפתיחה באש כפי שהן באות לידי ביטוי בשטחים אלו, אולם נענה בתשובה כללית לפיה המדיניות נובעת מ"חשש מביצוע פעולות טרור". כאמור, אין ספק בדבר זכותה וחובתה של ישראל להגן על אזרחיה מפני התקפות טרור, אולם דבר זה צריך להיעשות במגבלות החוק ותוך נקיטת כל האמצעים האפשריים למזעור הפגיעה באוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה.

לפי נתוני בצלם, מיוני 2007 ועד ל- 12.10.10, להוציא את מבצע "עופרת יצוקה", נהרגו בקרבת הגדר בידי כוחות הביטחון הישראליים 122 פלסטינים, מתוכם 99 שהשתתפו בלחימה ו- 23 שלא השתתפו בלחימה. חלקם נהרגו במרחק הגדול יותר מטווח 300 המטרים הרשמי.

על פי נתוני האו"ם, שטחם הכולל של האזורים הסמוכים לגדר המערכת כולל כ- 62.6 קמ"ר, 17% מסך האדמות ברצועה וכ- 35% מהאדמות הראויות לעיבוד ברצועה. באזורים אלו מגדלים תושבי הרצועה גידולי בעל, ביניהם חיטה, שעורה, שעועית וירקות למיניהם, כמו גם זיתים, שקדים ועצי הדר. המעבר לגידולי בעל נעשה בשל היישור השיטתי של אדמות חקלאיות על ידי הצבא. מאז מעדיפים החקלאים גידולים הדורשים טיפול מועט יותר שהינם גם בעלי סיכויי הישרדות טובים יותר. כמו כן, האזור שימש בעבר כשטח מרעה עבור חיות משק שגודלו לצורך מאכל. היכולת לגדל תוצרת מקומית חשובה במיוחד בגלל המצור שמגביל ייבוא לרצועה. מצד שני, חקלאים המצליחים לגדל תוצרת חקלאית באדמותיהם אינם זוכים לייצא אותה וכך נפגעת פרנסתם.

על פי נתוני האו"ם, עלות הרכוש שנהרס באזורים האסורים בכניסה החל משנת 2005 נאמד ב- 308 מיליוני דולר ארה"ב, הכולל 18,000 דונם של אדמה ועליה מטעי עצי פרי, 5,800 דונמים של חממות, כמעט 1,000 מבני מגורים, יותר מ- 300 בארות מים ושישה בתי חרושת. על פי ההערכה, הפגיעה בגידולים והגבלות הגישה לאדמות מביא לאובדן פוטנציאלי שנתי של 75,000 טונות תוצרת, ששווי מוערך בחמישים מיליון דולר ארה"ב. מניעה מוחלטת של עיבוד אזורים אלו עלולה להביא להידלדלות משאבי הקרקע ובעתיד אף למדבור אותם אזורים.

איסוף חצץ:

תחום עיסוק נוסף שהתפתח ברצועה הינו איסוף חצץ בהריסות שנוצרו במהלך מבצע "עופרת יצוקה", ובשטח אזור התעשייה ארז ההרוס וההתנחלויות המפונות בצפון הרצועה. איסוף החצץ הפך לעיסוק חיוני בשל ההגבלות החמורות על הכנסת חומרי גלם לבנייה לרצועה, ונחשב לענף רווחי יחסית, המכניס בין 40 ל-80 שקל ליום עבודה. על פי בדיקה של בצלם, רוב העוסקים בתחום זה הינם צעירים ורבים מהם הינם קטינים מתחת לגיל 18 אשר עזבו את הלימודים על מנת לפרנס את משפחותיהם. למרות שמדובר בעיסוק משתלם, הוא מסוכן: ברשות בצלם עדויות עדכניות רבות ותיעוד וידאו נרחב הנוגעים למצוקתם של אוספי החצץ אשר נמצאים בסכנת חיים בעת שהם מנסים לעבוד לפרנסתם. 13 העדויות שבידינו, שהינן רק מדגם מייצג לאירועים המתרחשים שכן אין באפשרותנו לתעד את כל האירועים הללו, נוגעות לתשעה אירועים שהתרחשו במהלך שנת 2010 שבהם מלקטי חצץ נפצעו בקרבת גדר המערכת.

במאמר שהתפרסם בעיתון "הארץ" בסוף השבוע האחרון (8.10.2010), המתבסס על נתונים של האגודה הבינלאומית להגנה על הילד (DCI), דווח אודות עשרה מקרים, אשר יתכן שחלקם חופפים את המקרים שבידינו. חשוב להדגיש שאין בידינו נתונים מלאים בנוגע לנפגעים מירי לעבר אוספי חצץ. בעדויות שניתנו לתחקירני בצלם, עולה כי בעוד שחלק מהעדים היו מודעים למגבלה שמטיל הצבא על התקרבות לגדר, חלק לא היו מודעים לה מסיבות שונות ביניהן אי ידיעת קרוא וכתוב. נדגיש כי אזורים אלו אינם מסומנים כפי שמחייבת פסיקת בג"ץ.

באשר לנסיבות הירי, מהעדויות שבידינו עולה כי בחלק מהמקרים אוספי החצץ שהו בקרבת גדר המערכת, בתוך הטווח של 300 מטרים ממנה המוגדרים כאסורים בכניסה, ובחלק מהמקרים שהו במרחק גדול יותר. העדים מספרים על אזהרות בעל פה בעברית אשר הם לעיתים קרובות אינם מבינים, וכן על כך שהצבא מקציב להם מספר דקות לפנות את השטח אך מתחיל לירות עוד בטרם חלף הזמן המוקצב. העדים מדווחים על ירי הרתעתי באוויר המבוצע כשגרה, ועל פגיעה בבהמות המשא שלהם, אולם מספרים במיוחד על האירועים בהם נפצעו, בדרך כלל פציעות בגפיים. העדים דיווחו הן על ירי מרוכזים והן ירי ממקלעים ונשק אוטומטי. חשוב לציין כי מהעדויות לא עולה כל הבדל במדיניות בין התקופה שלפני המשט לבין התקופה שלאחריה.

הגבלות על הדיג

בשנים האחרונות צמצמה ישראל בהדרגה את המרחק מן החוף שאליו מורשים דייגים להגיע. ב"הסכם הביניים" שנחתם במסגרת תהליך אוסלו התחייבה ישראל להתיר לסירות דיג לשוט עד למרחק של כעשרים מייל ימי (כ-37 ק"מ) מן החוף. בפועל אפשרה ישראל דיג למרחק של 12 מייל ימי לכל היותר.

אולם, לאחר חטיפת החייל גלעד שליט ביוני 2006 אסרה ישראל באופן מוחלט על דיג מול חופי רצועת עזה למשך ארבעה חודשים, שלאחריהם הותר לחדש את הדיג בטווח מצומצם יותר של ששה מייל ימי מהחוף. מאז סיומו של מבצע "עופרת יצוקה", מטילה ישראל באופן רשמי איסור על דיג מעבר למרחק של שלושה מייל ימי מקו החוף. בפועל, דייגים שהעידו בפני בצלם סיפרו על ירי שנעשה לעברם גם כששטו במרחק של שני מייל ימי בלבד מהחוף.

ההגבלות המוטלות על הדיג, ולעיתים איסורו כליל, פוגעות פגיעה אנושה ביכולתם של הדייגים להתפרנס. מדובר בכ-3,700 איש לפי נתוני לשכת הדיג של רצועת עזה נכון ל-2010. בשנת 2000, לפי נתוני האו"ם, היו ברצועה כ-10,000 דייגים. יש להניח כי רובם הגדול מפרנס משפחות.

גם הדייגים אשר נשארו במקצועם מתקשים להתפרנס שכן נמנעת מהם הגישה למצבור דגה עשיר יותר שנמצא במים העמוקים. על פי נתוני האו"ם, בין השנים 2008 ל-2009 הייתה ירידה של 47% בשלל הדיג הכולל, וירידה של 72% בשלל הסרדינים, אשר היווה בעבר את מרבית רווחי הדיג הרצועה. בסך הכל, שלל הדיג לשנת 2009 הסתכם ב-1,525 טונות דגים, 53% בלבד מן השלל שהיה בשנת 2008 ו-41% בלבד מן השלל שהיה בשנת 1999. אובדן ההכנסה הפוטנציאלית מהדיג בחמש השנים האחרונות מוערך על ידי האו"ם ב כ-26.5 מיליון דולר.

בנוסף, להגבלת הדיג ישנה השלכה מרחיקת לכת על מחזורי החיים של הדגה ועל אפשרויות הפרנסה מדיג בטווח הארוך, שכן דגים בוגרים מצויים בעיקר מעבר לגבול שלושת המיילים שקבעה ישראל, ולכן הדגים הנתפסים הינם הדגים הצעירים. כך, הדורות הבאים של הדגה נפגעים. הירידה בכמות הדגים ברצועה אילצה את סוחרי עזה לייבא דגים מישראל ודרך המנהרות ממצרים.

הדייגים נתקלים בקשיים ביציאה לים גם בשל ההגבלות על הכנסת בנזין וסולר לרצועה, הנדרשים לצורך הנעת הסירות, ועל הכנסת גז, המשמש לתאורה בתוך הים על מנת למשוך את הדגים.

סכנת הפגיעה מירי המרחפת מעל הדייגים גם כאשר הם נמצאים בתוך הטווח המותר מהחוף יוצרת בעיה קשה עוד יותר. מספר דייגים דיווחו על פגיעות קשות שלהם ושל חבריהם למקצוע במהלך העבודה. מהמידע שבידי בצלם, החל מיוני 2007 ועד ספטמבר 2010 נהרגו 3 דייגים מירי בעת שדגו בים, אחד מהם במהלך מבצע "עופרת יצוקה".

לפי יו"ר לשכת הדייגים ברצועת עזה, משנת 2006 ועד אוקטובר 2010 נפצעו כ-20 דייגים מירי. רבים מהדייגים שנפצעו ומסרו עדויות לבצלם מסרו כי שהו בתוך האזור המותר בדיג. בשני מקרים לפחות שהתרחשו בשנת 2008 דיווחו דייגים על מעצרים ועל החרמת סירותיהם על ידי חיל הים לפרקי זמן משתנים, בשעה שהם שהו באזור המותר בדייג. מספר סירות חסקה אף מוחרמות כבר יותר משנתיים.

בצלם וארגון גישה כבר פנו במספר הזדמנויות לשר הביטחון ולמתאם הפעולות בשטחים (מתפ"ש) בעניין ההגבלות המוטלות על דיג וההתעללות בדייגים, אולם לא זכו למענה משמעותי מעבר לעדכון אודות האזור המותר רשמית בדייג וטענה כי חיל הים מגביל את האזור המותר בדיג לצורך שמירה על הביטחון. חובתה של ישראל להגן על עצמה בכל מקום, גם בים, אולם השליטה שהיא מנכסת לעצמה בים לצורכי בטחון מחייבת אותה גם לאפשר את מחייתם של המתפרנסים מאותו הים.

מדדים כלכליים

אין גידול בר-קיימא בפעילות הכלכלית ברצועת עזה

הגידול בתל"ג (5.4% ב-2009, 16% במחצית הראשונה של 2010) **משקף הזרמה של תקציבי סיוע הומניטאריים בעקבות מבצע עופרת יצוקה**, והוא מאובחן בעיקר בסקטורים הממומנים על ידי הממשלה הפלסטינית (אדמיניסטרציה, חינוך ובריאות).

האבטלה ברצועת עזה עלתה מ-36% ברבעון השני של 2009 ל-39% ברבעון השני של 2010 (לשם השוואה, 15.2% בגדה המערבית)

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה עמד באמצע 2010 על 37% (43% בגדה המערבית). רק 21% מאוכלוסיית עזה עובדת במשרה מלאה. היעדר ייבוא של סחורות חיוניות ומניעת ייצוא גרם לאבדן של כ-120,000 משרות.

מאז תחילת המצור שולש מספר תושבי הרצועה השרויים בעוני עמוק, מ-100,000 ל-300,000.

כמעט 80% מהאוכלוסייה, 1.1 מיליון, תלויה בסיוע במזון.

75% מבתי האב מאובחנים כמצויים במצב של אי-ביטחון תזונתי (מעבר מדיאטה עשירה בחלבונים ובמוצרים מן החי, היקרה יותר, לדיאטה הנשענת על פחמימות).

הוצאה ממוצעת חודשית של משפחה בעזה בשנת 2007: 414.5 דיןר ירדני (2,105 ₪), 58% מההוצאה של משפחה פלסטינית בגדה המערבית. לשם השוואה, הוצאה ממוצעת של משפחה ישראלית ב-2006 הייתה גבוהה פי 5 ויותר ועמדה על 11,133 ₪.

ההקלה במצור לא צפויה לאושש את הכלכלה הגוועת בעזה כל עוד נאסר הייצוא משם. ההקלות עדיין לא כוללות הכנסת חומרי בנייה או חומרים כימיים באופן העונה על הצרכים המצטברים מאז תחילת המצור על הרצועה.

מפעלים ופרויקטים של בנייה

מפעלים	מועסקים	פרויקטים של בנייה	מועסקים
לפני תחילת המצור (14.7.07)	3,900	125	50,000
מחצית 2010	1,365 (35%) מהמפעלים שפעלו לפני תחילת המצור	50 15% מהמפעלים עובדים ב-30% עד 60% מתפוקתם. 20% עובדים ב-20% מתפוקתם ו-65% מהמפעלים סגורים	1,500

חשמל

צרכי הרצועה נאמדים ב-240-280 מגה וואט, בהתאם לתנאי מזג האוויר. מתוכם (42% מסופקים על ידי ישראל, 7% על ידי מצרים, והשאר על ידי תחנת הכוח של עזה. כיום קיים **גרעון תמידי של כ-40% בצרכי החשמל של הרצועה**.

תחנת החשמל בעזה מפיקה כיום מחצית מכמות החשמל שהפיקה לפני דצמבר 2009 בשל היעדר מימון לרכישת הדלק התעשייתי עם תום הסובסידיה הישירה של האיחוד האירופי בסוף 2009. **מדי יום ישנן הפסקות חשמל יזומות ברחבי הרצועה שנמשכות בממוצע 8-12 שעות**, במקום 6-8 שעות לפני ינואר 2010.

הפצצת תחנת הכוח של עזה על ידי ישראל ביוני 2006 צמצמה את כושר הייצור של התחנה ל-65 מגה וואט בהשוואה לייצור בפועל של 118 מגה וואט לפני ההפצצה. המצור פגע בתחזוקת התחנה בגלל ההגבלות על ייבוא חלפים וציוד וסוגי הדלק. כיום התחנה מפיקה רק 30 מגה וואט חשמל. מוסדות, כבתי חולים, ותושבים רבים נעזרים בגנרטורים ניידים, אך **עקב שימוש לקוי בגנרטורים הניידים נהרגו כ-27 בני אדם רק בארבעת החודשים הראשונים של 2010**.

המחסור בחשמל משפיע על כל היבטי החיים ברצועת עזה: אספקת המים מקוטעת בגלל הפסקות החשמל והמחסור בסולר למשאבות. הוא פוגע ביכולת לנהל משקי בית, ומייקר את **ההוצאות המשפחתיות**, בייחוד אצל המשפחות העניות ביותר. מחסור בחשמל מונע שימוש רציף במקררים לשמירת מזון מבוסל ומצרכים לבישול. הדבר הזה מחייב את משקי הבית לקנות כמויות קטנות של מזון טרי באופן תכוף יותר, מה שמעלה את מחירו, ולבשל רק מזון לאותו היום. קניות תכופות יותר הן יקרות יותר גם בשל הוצאות הנסיעה, ובישול תכוף מייקר את ההוצאות על גז לבישול. משפחות רבות אינן יכולות להרשות לעצמן את התשלום עבור הרכישה והאחזקה של הגנרטורים, כמו גם של סולר להפעלתם. המחסור בחשמל משפיע על תפקודם של עסקים קטנים שהוצאותיהם התייקרו בגלל הצורך להפעיל גנרטורים ולרכוש סולר. הגנרטורים אינם מיועדים להפעלה רציפה במשך שעות רבות והם סובלים מקלקולים רבים.

משבר סביבתי מתמשך

רצועת עזה מצויה במשבר סביבתי עמוק כבר שנים רבות שהוחרף עקב המצור והתדרדר עוד יותר בעקבות מבצע "עופרת יצוקה". טיפול בהיבטים הסביבתיים – ובייחוד בזיהום מקורות המים ובהמשך טיפול בשפכים ובפסולת מוצקה – דורש משאבים כספיים, חומרי גלם וציוד ומומחיות טכנית, שאינם מצויים ברצועה, ושיתוף פעולה מצד הרשות הפלסטינית, ישראל ומצרים.

מים

מערכת מי התהום ברצועה - אקוויפר החוף שממשיכה צפונה לישראל ודרומה למצרים - **עומדת בפני קריסה** כתוצאה מעשרות שנים של ניצול-יתר וזיהום של משאבי המים. ניצול היתר של מערכת מי התהום היה קיים גם בזמן השלטון הישראלי ברצועה והתבטא בהקצאת כמויות מים עצומות לחקלאות בהתנחלויות הישראליות ברצועה. מערכת מי התהום מוזנת מדי שנה ב-45 מיליון מ"ק מי גשמים אך נשאבים ממנה 163 מיליון מ"ק (נתוני 2007). תוכנית הסביבה של האו"ם, UNEP, מזהירה שמערכת זו עומדת כיום בפני קריסה, שתחייב תהליך שיקום שעלול לארוך **מאות שנים**

וממליצה להפסיק ולשאוב מים ממערכת מי התהום. להערכת UNEP **שיקום מערכת המים יארץ כעשרים שנה לפחות אם יחל בטווח הזמן הקרוב**, ובעלות של 1.5 מיליארד דולר, ויחייב הקמת מפעלי התפלה.

כ-95% ממי השתייה ברצועה מזהמים בריכוזי כלורידים גבוהים, המשפיעים על מליחות המים, ובריכוזי חנקות גבוהים, כתוצאה משאיבת היתר, זיהום משפכים ותשטיפים חקלאיים ומחלחול מי ים אל מקורות המים. ריכוזים אלו גבוהים באופן ניכר מאלו המומלצים על ידי ארגון הבריאות העולמי, WHO.

זיהום מקורות המים חושף את אוכלוסיית הרצועה לסיכונים בריאותיים, ביניהם שלשולים, זיהומים טפיליים וזיהומי עור. מחלות זיהומיות עלולות לגרום לתת-תזונה בקרב הקבוצות החלשות והפגיעות ביותר באוכלוסייה. **ריכוזי חנקות גבוהים עלול לגרום לתסמונת ה"תינוקות הכחולים"**, העלולה לגרום למות תינוקות. מחקר שנעשה ב-2007 מצא סממנים של תסמונת זו בקרב למחצית ממדגם של 340 תינוקות.

צנרת המים מיושנת. **שיעור הדליפות מצנרת המים מוערך בכ-43% מהמים המסופקים** (פי 4 מהמוצא בישראל). מאות בארות פרטיות נחפרות ללא רישוי ופיקוח על איכות המים הנשאבת. ל-10,000 איש בצפון הרצועה אין כלל גישה למים זורמים עקב מחסור בחומרי בניין לתחזוקת מערכת המים.

בגלל האיכות הירודה של המים נאלצים רבים מתושבי הרצועה לקנות מים מותפלים ממתקנים המופעלים על-ידי יזמים מקומיים או להשתמש במתקני התפלה ביתיים, אולם שום רשות אינה מפקחת על איכות המים המופקים ממתקנים אלו. פעולתם של מתקנים אלה נפגעה גם היא בשל היעדר חלקי חילוף והפסקות חשמל. מכיוון שטיהור מים מגורמים מזהמים כחנקות וכלורידים הוא יקר מאד מגיע מחירו של מטר מעוקב של מים מטהורים לחמישים ש"ח, פי עשרה ממחיר מ"ר מעוקב מים לצרכן ביתי בישראל. ידם של רבים מתושבי הרצועה אינה משגת לקנות מים אלה.

מאז תחילת המצור מגבילה ישראל באופן גורף את האפשרות להכניס ציוד וחומרים שיאפשרו לשפר את איכות המים ואת טעמם ולפתח ולשקם את תשתית המים ואת המתקנים לטיהור השפכים ברצועה. ישראל מגדירה חומרים אלה כחומרים דו-שימושיים העלולים לשמש גם לצרכים צבאיים ולפיכך אוסרת על הכנסתם לרצועה. הציוד הנחוץ כולל משאבות מים, צינורות, גנרטורים, מחשבים, מלט לבניין וכלור. לנציבות המים של ישובי החוף ברצועה נדרשים כיום כ-1,250 טון מלט לשיקום מאגרי מים לבדם.

שפכים

גם לפני מבצע "עופרת יצוקה" מערכת הטיפול בשפכים לא תפקדה כראוי. בזמן המבצע מתקני טיהור השפכים קרסו והשפכים הלא מטופלים זיהמו את מערכת מי התהום.

3 מתקני טיהור שפכים ברצועה מתפקדים חלקית, ושפכים מוזרמים לואדיות ולגונות. בנוסף מתקנים אלו מזרימים כ-80 מיליון מ"ק שפכים גולמיים או מטופלים חלקית ישירות אל הים התיכון,

ולפי בדיקות של WHO רובם של חופי עזה מזוהמים בחיידקים צואתיים, העלולים לזהם מזון מן הים הנצרך ברצועה.

איכות הטיפול לפי מדדי מזהמים (צריכת חמצן ביולוגי/BOD – מדד למדידת יעילות חומרים אורגניים) **נחשבת לנמוכה מאד**. בגלל הפסקות החשמל התכופות והמחסור בדלק למשאבות מתקני הטיפול בשפכים לא יכולים להשלים מחזור טיפול האורך 14 יום.

הפסקת הטיפול בשפכים במתקן בית לאהיה במרץ 2007 גרמה לעליית המפלסים במתקן, לקריסת הסוללות ולהצפת בתים בעיירה הבדואית הסמוכה אום נאסר, דבר שגרם למות חמישה אנשים ולפציעתם של 25 נוספים.

הגבלות המצור עיכבו בלפחות שנתיים את השלמת השלב הראשון בהקמת מתקן טיהור השפכים של צפון עזה, ממזרח לג'בליה, הממומן על ידי הבנק העולמי. ישראל נתנה עד כה אישור "עקרוני" בלבד להקמת מתקן כאן יונס, הממומן על ידי סוכנות הפיתוח היפנית, אך לא התירה עדין הכנסת חומרים וציוד או גישה לאתר. ישראל מעכבת בשלוש שנים את שדרוג מתקן טיהור השפכים של העיר עזה, הממומן על ידי בנק הפיתוח הגרמני KfW.

64% מתושבי הרצועה חיים באזורים המחוברים לרשתות ביוב. השאר מרוקנים את שפכים לבורות סופגים.

פסולת

כמויות הפסולות שנוצרו עקב מבצע "עופרת יצוקה" מוערכות ב-600 אלף טון, שליש מהם בעזה עצמה. במהלך המבצע נהרסו 3,540 בתים, וניזוקו קשה כ-2,870 בתים נוספים ו-52,900 בתים ניזוקו באופן קל. כ-35,750 ראשי בקר, כבשים ועזים ויותר ממיליון תרנגולים ואפרוחים נהרגו במהלך המבצע.

חלק מהפסולת מזוהמת באזבסט וחלקה פסולת רפואית רעילה. חלקה "תלוי באוויר", בבניינים שנפגעו מהפצצות אוויריות, ופינויה כרוך בקשיים בשל המחסור בציוד מכני הנדסי, דוגמת מנופים, וקרבתה לבניינים סמוכים.

גם לפני המבצע לא פונתה הפסולת ברצועה בצורה שיטתית, תוך כדי מיון הפסולת לסוגיה, בגלל המצב הכלכלי. אתרי פסולת מצויים בקרבה מסוכנת לקהילות, עד כדי עשרות מטרים מבתים מאוכלסים, ומופעלים ללא פיקוח סביבתי. האתרים אינם מותאמים לכמויות הפסולת העצומות. **הטיפול הלקוי בפסולת גורם בתורו לזיהום נוסף של מי התהום, האדמה והאוויר.**

בנוסף, בניין משרד איכות הסביבה הפלסטיני נהרס במבצע "עופרת יצוקה", וכתוצאה מכך אבד מידע וציוד. בגלל הסכסוך הפוליטי בין ממשלת חמאס לרשות הפלסטינית רבים מעובדי המשרד אינם מגיעים לעבודה.

עבודת בצלם ברצועת עזה: לא פעם הצהירו רשויות ממשלתיות בישראל כי הן מכירות בחשיבות פעילותם של ארגוני זכויות האדם. זאת, בשל הסיוע שהארגונים מעניקים למערכת אכיפת החוק הישראלית - לגופים החוקרים: המשטרה הצבאית החוקרת (מצ"ח) והפרקליטות הצבאית והאזרחית

– דבר שבא לידי ביטוי בסיוע שבצלם העניק לפרקליטות הצבאית בכל הקשור לחקירות בנוגע למבצע "עופרת יצוקה". אולם חשובה אף מזה העובדה שקיומם ועבודתם של ארגוני זכויות האדם מעידים על חוסנה של הדמוקרטיה הישראלית.

למרות זאת, ישראל מטילה הגבלות על עבודת בצלם ברצועת עזה. הרשויות מונעות מבצלם, כמו גם מארגונים אחרים לזכויות האדם ומעיתונאים גישה לרצועת עזה. האיסור הזה מערים קשיים מיותרים על עבודת המחקר והתיעוד, על גיוס עובדים ועל הכשרתם. בשל הגבלות אלה נאלץ ארגון בצלם לצמצם את תחומי איסוף המידע, זאת כדי לעמוד בסטנדרטים שבצלם מקפיד לפעול על פיהם לאיסוף וניתוח של מידע מדויק ואמין.

בצלם ממשיך לחקור את הנעשה ברצועה, באמצעות תחקירנים ומתנדבים שעוסקים בצילום, ונעזר במידע שאוספים ארגונים אחרים לזכויות האדם וארגונים הומניטאריים, שבראשם המשרד לתיאום עניינים הומניטאריים של האו"ם (OCHA), שאנחנו ממליצים לוועדה להיפגש עם נציגיו.

חובותיה המשפטיות של ישראל

מאופן פעולת ממשלת ישראל עולה החשש כאילו ישראל רואה בכל תושבי רצועת עזה חיילים בצבא החמאס: העובדה שבממשלה מתקבלות החלטות שתוצאותיהן שוללות מכלל תושבי הרצועה את הגישה למזון, לפרנסה, לשירותי בריאות, למים ראויים לשתייה, לחופש תנועה ולחירויות פרט, יש בה כדי לעורר דאגה עמוקה. שאלת האיוון רלבנטית רק אם מדובר בצרכי בטחון לגיטימיים. יש ספק כבד אם מדיניות המצור עומדת בהגדרה הזאת. אולם מעבר לכך, שלילה גורפת של זכויותיהם של מיליון וחצי בני אדם אינה יכולה להיות מוצדקת על ידי המאבק – צודק כלל שיהיה – נגד ארגון טרור המבצע פשעי מלחמה. גם במלחמה יש כללים ועל ישראל לנהוג על פיהם. למרבה הצער, במלחמה נפגעים גם אזרחים – אולם מוטלת עלינו החובה למזער את הפגיעה הזו למינימום האפשרי. מחובתה של ישראל לאזן בין זכויות האוכלוסייה לבין צרכי הביטחון הלגיטימיים שלה בצורה מידתית ושקולה.

אין ספק שהפעלת לחץ על האוכלוסייה האזרחית בעזה והענשתם של מיליון וחצי איש על כך שחלקם הצביעו עבור החמאס איננה מטרה לגיטימית. אין ספק שמדיניות המצור לא השיגה את מטרותיה המוצהרות: הפלת ממשלת חמאס ושחרור גלעד שליט. יתרה מזו, יש טיעונים משכנעים שדווקא ההפך הוא הנכון: בהיעדר סחר חוץ מבוקר דרך ישראל, התפתחה כלכלת המנהרות הנשלטות על ידי חמאס, דרכן נכנסו סחורות מסוגים רבים, כמו גם אמצעי לחימה. על העוול והאיוולת במדיניות המצור מעידה יותר מכל העובדה שעקב הלחץ הבינלאומי לאחר פרשת המשט, בן לילה נאלצה ממשלת ישראל להודיע על הקלות לגבי חומרים שבעבר נאסרה הכנסתם לרצועה מתוקף הגדרתם כחומרים העלולים לפגוע בביטחון המדינה.

ישראל הצהירה פעמים רבות בשנים האחרונות כי אין רעב ברצועת עזה. אלא ש"רעב" איננו המדד הנכון לבחינת המצב ההומניטארי ברצועה. החובות המשפטיות של ישראל אינן מסתכמות במניעת רעב ברצועת עזה. לאוכלוסייה האזרחית שם יש זכויות אדם בסיסיות, ועל ישראל, כשולטת ומשפיעה על היבטים נרחבים מתחומי החיים ברצועה, מוטלת האחריות לדאוג לזכויות אלה. אין מנוס מלקבוע שמדיניות המצור הינה ענישה קולקטיבית אסורה של האוכלוסייה האזרחית ויש להסירו. כל עוד

ישראל שולטת בסחר החוץ של הרצועה עליה לאפשר ייבוא וייצוא של כל הדרוש לכלכלתה, בכפוף לבידוק בטחוני.

מקורות:

Human Rights Council, **Report of the international fact-finding mission to investigate**

Violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance, September, 27, 2010

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/15session/A.HRC.15.21_en.pdf

World Bank, **The Underpinnings of the Future Palestinian State: Sustainable Growth and Institutions – Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee**, September 21, 2010

<http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/WorldBankSep2010AHLReport.pdf>

אתר בצלם : 23.8.10 : **המים המסופקים ברצועת עזה אינם ראויים לשתיה וישראל מונעת הכנסת ציוד לשיקום המערכת**

http://www.btselem.org/Hebrew/Gaza_Strip/20100823_Gaza_water_crisis.asp

המשרד לתיאום עניינים הומניטאריים – OCHA, **בין הגדר לסדן: ההשפעה ההומניטרית של ההגבלות שמטילה ישראל על גישה לאדמות ולים ברצועת עזה**, אוגוסט 2010

http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_special_focus_2010_08_19_hebrew.pdf

אתר בצלם : 30.5.10 : **אזורים אסורים בכניסה לאורך גדר המערכת ברצועת עזה**

http://www.btselem.org/hebrew/gaza_strip/20100530_gaza_no_entry_zones_along_fence.asp

המשרד לתיאום עניינים הומניטאריים – OCHA, **חקלאות ללא אדמה, דיג ללא מים: המגזר החקלאי בעזה נאבק על קיומו**, מאי 2010

http://www.ochaopt.org/documents/gaza_agriculture_25_05_2010_fact_sheet_hebrew.pdf

Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – Occupied Palestinian Territory, **Fact Sheet: Gaza's Electricity Crisis**, May 2010

http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_gaza_electricity_crisis_2010_05_17.pdf

אתר בצלם: 28.4.10: צעיר שהפגין נגד "אזורי המוות" בעזה מת מפצעיו לאחר שנורה על-ידי כוחות הביטחון

http://www.btselem.org/hebrew/gaza_strip/20100426_demonstrator_shot_to_death_in_gaza.asp

אתר בצלם: 23.3.10: חיילים ירו בנער שקושש עצים בסמוך לגבול עזה עם לישראל והתעללו בחבריו, פברואר 2010

http://www.btselem.org/hebrew/gaza_strip/20100323_shooting_near_gaza_fence.asp

UNEP, *Environmental Assessment of the Gaza Strip following the escalation of hostilities in December 2008 – January 2009*, September 14, 2009

[http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/JBRN-7VVHL4-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/JBRN-7VVHL4-full_report.pdf/$File/full_report.pdf)

המשרד לתיאום עניינים הומניטאריים – OCHA, השטח הפלסטיני הכבוש, **נצורים: ההשלכות ההומינטריות של שתי שנות מצור על רצועת עזה**, אוגוסט 2009

Association of International Development Agencies, "UN and International Agencies Fear Gaza Educational System Unprepared for new school year", 28.7.09

http://www.ochaopt.org/documents/un_ngo_statement_education_and_the_blockade_2009_07_28_english.pdf

Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – Occupied Palestinian Territory, *Gaza Strip Inter-Agency Humanitarian Fact Sheet*, June 2008

http://www.ochaopt.org/documents/Gaza_Interagency_Factsheet_2008_April.pdf

בצלם, **מעשה נקם: הפצצת תחנת הכוח של רצועת עזה והשלכותיה**, דו"ח מצב, ספטמבר 2006

http://www.btselem.org/Download/200609_Act_of_Vengeance_Heb.pdf

עמירה הס, "נערי עזה אוספים פסולת בניין בין יריות החיילים", **הארץ**, 8.11.10

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1192624.html>